

УДК 37.013.2

DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2020.75-76.226359>

АЛЛА ХОМЕНКО

ORCID: ID 0000-0001-9065-0401

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: allakhomenko@gmail.com

СВІТОГЛЯДНІ УЗАГАЛЬНЕННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ВИХОВАННЯ

У статті на основі методолого-теоретичного аналізу наукових праць виокремлено світоглядну основу процесу науково-педагогічного пізнання як структурний компонент узагальненої моделі парадигми виховання.

Установлено, що науково-дослідницька діяльність вчених та освітньо-виховна діяльність педагогів-практиків в конкретний історичний період детермінується світоглядними узагальненнями (філософськими, онтологічними, епістемологічними, методологічними, логічними, аксіологічними, культурологічними та ін.), які утворюють інформаційну базу філософських поглядів учених і педагогів-практиків на загальнонаукову картину світу, типи матеріальних і духовних систем, закони функціонування й розвитку природи та суспільства, сутність людського буття.

З'ясовано, що фундаментальними світоглядними узагальненнями, які визначають специфіку виховного процесу в епоху постмодернізму є: визнання науки як домінуючої ціннісної детермінанти прогресивного розвитку людства; цивілізаційна роль інтеграційних процесів в освіті; розуміння людини третього тисячоліття як суб'єкта власного життя, історії та культури; обґрунтування філософії освіти у якості методолого-теоретичної основи розвитку світових і національних освітньо-виховних систем; синергетичні орієнтири національного виховання в контексті феномену глобалізації; обумовленість характеру формування суспільно-економічних відносин природно-ресурсним, територіальним та соціальним потенціалом сталого розвитку України.

Ключові слова: педагогічне наукове знання; парадигма виховання; світоглядні узагальнення; філософія освіти; синергетичні орієнтири; національне виховання; сталий розвиток.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасна епоха трактується філософами як постмодерністська (постіндустріальна), яка вносить динамічні корективи у характер життєдіяльності людства відповідно процесам глобалізації, інформатизації, інтеграції, науково-технічного прогресу, що охопили не тільки соціально-культурні, політично-економічні відносини між державами, але й визначили вектор розвитку систем освіти і виховання як у світі в цілому, так і в окремо взятій країні.

Характерологічними рисами сучасної вітчизняної неklasичної педагогічної науки є плюралізм в обґрунтуванні стратегічних напрямків розвитку освіти і виховання підростаючого покоління, світоглядних моделей формування особистості в умовах трансформації соціуму, духовно-культурологічних засад розвитку дітей та учнівської молоді в Україні, відмова від аксіологічної ієрархічності, пріоритети суб'єктності і суб'єктивності в життєтворчості людини.

У зв'язку з цим реформування загальної середньої і вищої освіти в Україні повинно відбуватися на засадах наукового осмислення сучасних реалій освітньо-виховного процесу, врахування світоглядних основ сутності людського буття в складну епоху постмодернізму, визначення аксіологічних критеріїв розвитку особистості в змінних умовах соціально-економічного життя суспільства. Цей процес неможливий без методологічних знань, які визначають світоглядні підходи до процесу перетворення педагогічної дійсності.

Тому розуміння сутності й специфіки педагогічного наукового пізнання, парадигмальне осмислення педагогічних явищ і процесів, усвідомлення основних методологічних положень сучасної педагогічної парадигми, дозволить визначити наукові засади розвитку національної системи освіти і виховання, обґрунтувати аксіологічно-духовні орієнтири освітньо-виховної діяльності педагогів-практиків.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Огляд вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із даної проблеми показує, що інтерес учених-дослідників до феномену парадигмального осмислення розвитку реалій освіти і виховання в контексті еволюції історичного розвитку, викликаний пошуком наукової раціональності постнекласичного етапу розвитку педагогічної науки, необхідністю формування методологічної культури як теоретика-науковця так і педагога-практика. Серед них слід назвати наукові праці Є. Адоньєва, В. Андрущенко, Г. Балла, Б. Бім-Бада, М. Богуславського, А. Бойко, Є. Бондаревської, Н. Бордовської, В. Гінецинського, В. Гершунського, С. Гончаренка, Н. Дем'яненко, М. Євтуха, В. Кременя, Г. Корнетова, Н. Коршунової, С. Клепка, В. Краєвського, І. Липського, Є. Лузік, Вал. Лукова, Вол. Лукова, О. Прикот, Н. Савотіної, В. Серікова, С. Сисоєвої, О. Субетто, О. Сухомлинської, Х. Тхагапсоева, Г. Щедровицького та ін..

Мета статті полягає в обґрунтуванні фундаментальних світоглядних узагальнень, які визначають специфіку виховного процесу в епоху постмодернізму, характер науково-дослідницької діяльності вчених та освітньо-виховної діяльності педагогів-практиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі методолого-теоретичного аналізу наукових праць М. Богуславського, Н. Бордовської, Н. Коршунової, В. Краєвського, Н. Савотіної, В. Тестова, Х. Тхагапсоева, Г. Щедровицького змістове наповнення поняття «педагогічна парадигма» (парадигма освіти і виховання) співвідноситься нами з її наукознавчою роллю як вищої форми науково-теоретичного знання, що виконує функцію методологічного регулятора науково-дослідницької та інноваційної практичної педагогічної діяльності.

Педагогічну парадигму ми розглядаємо як фундаментальне поняття методології педагогіки, дисциплінарну матрицю, домінуючу в певний період культурно-історичного розвитку суспільства світоглядну основу науково-педагогічного пізнання, систему методолого-теоретичних норм і стандартів, а також аксіологічних критеріїв, що розкриває характерологічну цілісність освітньо-виховного процесу у загальноосвітній і вищій школі та регулює науково-дослідницьку і відповідну їй практичну інноваційну педагогічну діяльність.

Вважаємо важливим для визначення основних методологічних положень сучасної парадигми освіти і виховання в Україні звернення до елементів її структури. На основі вивчення наукових джерел з методології педагогіки (О. Адаменко, М. Богуславського, В. Гінецинського, В. Краєвського, О. Новікова, І. Осмолівської, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської, Б. Юдіна та ін.), класичного Кунівського визначення структурних компонентів наукової парадигми (Кун, 2001), універсальних критеріїв об'єктивної істинності науково-теоретичного знання (об'єктивність предмета дослідження; теоретична і раціональна обґрунтованість; універсальність, узгодженість і несуперечливість; логічна доказовість; системність; відтворюваність, інструментальна корисність) нами зроблено спробу виокремити світоглядну основу процесу науково-педагогічного пізнання як структурний компонент узагальненої моделі парадигми виховання.

Відповідно методолого-теоретичних основ структуризації науково-педагогічного пізнання (Коршунова, 2006; Савостьянова, 2010; Фомичова, 1999; Шляхова, 2015) світоглядна основа процесу науково-педагогічного пізнання розглядається нами як домінуючі в конкретний історичний період світоглядні філософські, онтологічні, епістемологічні, методологічні, логічні, аксіологічні, культурологічні узагальнення, що складають інформаційну базу філософських поглядів учених і педагогів-практиків на загальнонаукову картину світу, типи матеріальних і духовних систем, закони функціонування й розвитку природи і суспільства, сутність людського буття та дають найзагальніші орієнтири для пізнавальної науково-практичної діяльності, яка представлена єдністю інтелектуально-розумового і почуттєво-емоційного компонентів.

Історія і теорія педагогіки свідчить про те, що навчання і виховання особистості у всі часи ґрунтується на основоположних світоглядних ідеях, методологічних установах, концепціях, теоріях, наукових підходах, які визначають цілісну модель побудови освітньо-виховного процесу певної історичної епохи. Проте, особливість наукового пізнання в галузі педагогіки полягає у взаємодетермінації педагогічного наукового знання і педагогічної дійсності, яка представлена педагогічною теорією і практикою. Ефективність розроблених й обґрунтованих моделей, концепцій, теорій, методологічних підходів у педагогічній науці підтверджується тільки об'єктивною реальністю, якою є педагогічна практика.

До фундаментальних світоглядних узагальнень, що детермінують науково-дослідницьку діяльність вчених та освітньо-виховну педагогів-практиків у XXI столітті відносимо:

1. Визнання науки як пріоритетної ціннісної детермінанти прогресивного розвитку людства, що сприяє духовній інтеграції націй і народів на основі створення й впливу біо-,нано-, когні- та інноваційних інформаційних технологій. Процес розвитку наукового знання на сучасному етапі функціонування різних культур і народів є багатовекторним і багатоаспектним, що визначає його еволюційно-синергетичний характер.

Важливим у цьому контексті є науковий доробок В. Стьопіна «Філософія науки» (2006), де вчений всебічно аналізує зв'язок науки і філософії, обґрунтовує соціокультурний характер наукової діяльності, визначає універсальний еволюціонізм як принцип побудови сучасної загальнонаукової картини світу і доводить, що визначну роль в його утвердженні зіграли три найважливіші концептуальних напрямки в науці ХХ століття – теорія нестационарного Всесвіту, теорія біологічної еволюції та розвинена на її основі концепція біосфери і ноосфери.

Ми цілком погоджуємося з умовиводом В. Стьопіна: «Кожна наукова теорія має свій ідеал пояснення, доказовості й організації знання, що не виводиться з самої теорії, а уходить коріннями в культуру епохи і обумовлюється формами духовного виробництва» (Степин, 2003, с. 286) і вважаємо, що аксіологічні критерії наукового пізнання в конкретний історичний період визначають дослідницькі пріоритети науковців, стратегії і напрями наукового пошуку, характер наукової творчості.

Зауважимо, що одночасно з високим темпом науково-технічного прогресу, поширенням біо-,нано-, когні- та інфотехнологій запускаються механізми взаємодії теоретичного наукового знання з такими формами духовної культури людства як філософія, мораль, релігія. Учені багатьох країн світу (Б. Бім-Бад, О. Борисова, Д. Кампер, Г. Коджаспірова, К. Леві-Строс, О. Моравецький, Ю. Рєзнік, С. Сегеда, М. Юрій та ін.) піднімають питання антропологічного когнітивно-еволюційного аспекту наукового пізнання на основі взаємозв'язку креативності і культури особистості.

У цьому контексті педагогічне наукове знання є культурно-історичним феноменом, невід'ємною характеристикою розвитку і функціонування педагогічної науки, складною динамічною системою, яка детермінується історичним розвитком суспільства. «Кожна епоха володіє особливою картиною світу в залежності від загальносвітоглядних уявлень про природу, просторово-часову характеристику усього сутнісного, причинно-наслідкові зв'язки явищ і речей; про людину, її здібності, ціннісне ставлення до світу, соціуму, самого себе та іншого» (Микешина, 2005, с. 15). Отже, наукова діяльність учених зумовлює цілісне розуміння й інтерпретацію педагогічних явищ і процесів; розкриває їх сутність, структурно-змістові особливості, механізми і загальні правила їх цілеспрямованого здійснення, організації і перетворення.

2. Цивілізаційна роль інтеграційних процесів в освіті, що полягає у становленні світосистемності на основі створення єдиного світового інформаційного простору внаслідок масштабного впливу глобалізації на зближення культур і народів.

Стрімке ускладнення виробничих, економічних і соціальних процесів розвитку сучасної цивілізації є ознакою технологізації суспільства, яка у XXI столітті набула глобального характеру. Рівень розвитку інноваційних технологій, як в усьому світі так і в окремо взятій країні, визначається рівнем інтелектуалізації суспільства.

Генеральною тенденцією цивілізаційного розвитку людства є рух до єдиної глобальної планетарної спільноти з гуманістичною, ноосферною та екологічною спрямованістю (Зеленов, 2016). Кардинальні зміни в існуючій системі освіти пов'язані з формуванням світового ринку освіти, посиленням міжкультурного інформаційного обміну країн, розвитком планетарного мислення й крос-культурної грамотності особистості, глобалізацією освітніх програм, гуманізацією та комп'ютеризацією освіти, що в цілісній єдності спрямоване на підготовку високопрофесійного фахівця, здатного знайти шляхи вирішення глобальних проблем сучасності.

В умовах інформаційної революції глобальна освіта і планетарне виховання виступають у якості нової соціально-гуманітарної педагогічної парадигми, яка зумовлює не тільки глобально-еволюційну і соціально-інформаційну модернізацію педагогічного процесу, але й виступає методологічним підґрунтям гуманізації, гуманітаризації і демократизації світового освітньо-виховного простору.

Концепція розвитку людського потенціалу є одним з особливо значущих інтелектуальних продуктів, що розроблені в рамках Програми Розвитку Організації Об'єднаних націй (ПРООН) (1990 р.). Відповідно даного документу, людський розвиток визначається як процес розширення спектру особистісного вибору людини – жити довгим і здоровим життям, отримати освіту, мати гідний рівень життя, політичну свободу, гарантовані права та самоповагу (*Human Development Report*, 1990). У цьому контексті професіоналізм людини має виключне значення у створенні матеріальних і духовних благ й стабільності в світі, що забезпечується високою якістю освіти, яка в свою чергу, виступає фундаментом цивілізаційних перетворень.

3. Розуміння людини третього тисячоліття як суб'єкта власного життя, історії і культури. Повнота людського буття виявляється у власному ціннісному ставленні до життя, визначенні стратегії життєтворчості, становленні соціально-професійної значущості, самодетермінації культурного розвитку.

На початку XXI століття чисельні наукові праці вчених (Б. Ананьєв, О. Виговська, О. Вишневський, О. Киричук, О. Коберник, В. Оржеховська, С. Сисоєва, Н. Скотна, М. Сметанський, М. Степко, Л. Хомич та ін.) розкривають світоглядно ціннісні й національні засади формування та розвитку особистості в контексті глобалізації соціальних процесів і підтверджують думку про зміну пріоритетів розвитку як окремої країни, так і цивілізації в цілому. Критерії прогресу держави розглядаються вченими у співвідношенні з інтелектуальним і моральним розвитком людини, формуванням в неї планетарного світогляду: людина виступає повноправним суб'єктом власного життя й життєтворчості, суб'єктом і одночасно змістом історичного процесу, суб'єктом національної і загальнолюдської культури.

Потрібно зазначити, що життєтворчість людини третього тисячоліття визначається й процесом гуманізації суспільних відносин, сутність якої полягає у трансформації людської свідомості щодо розуміння законів людського буття: осягнення світової єдності людства через національну єдність, усвідомлення соціальної солідарності як панівної форми людського співіснування; розвиток гуманітарної культури в світі як джерела сучасних соціальних процесів; планетарне виховання, розвиток емоційного інтелекту особистості як критерій соціально-етичних відносин. Також гуманізація суспільних відносин є важливою умовою виживання людства в контексті соціо-техногенної катастрофи, загрози глобальної кризи, що є наслідком непродуманої людської діяльності.

4. Обґрунтування філософії освіти XXI століття у якості методолого-теоретичної основи розвитку світових і національних освітньо-виховних систем, що визначає наукову і світоглядну стратегію розвитку державної та світової освітньої політики.

Філософія освіти, як галузь науково-філософського знання, розкриває історичний зв'язок методології науки і освіти, зв'язок ідеології держави з освітою і вихованням підростаючого покоління; характер світового цивілізаційного процесу та місце людини в загальнонауковій картині світу; світоглядні орієнтири і цінності культури, суспільства й освіти; функціонування освіти як складової соціального механізму виживання людства; роль освіти у подоланні індокринії, рецидивів силової культури з її домінантами агресії і пригнічення особистості; питання взаємовідносин релігії і науки в сучасному світі тощо (Андрущенко, 2006; Гершунський, 1998; Краевский, 2008).

На сучасному етапі соціально-економічного і соціокультурного прогресу, якісного перетворення людських ресурсів, виникає потреба у синтезі наукових знань щодо освітніх потреб особистості й соціуму в цілому, що потребує їх філософсько-освітнього обґрунтування. Дослідження показує, що філософія освіти є наукою, на основі якої виробляється індивідуальний і масовий світогляд, вона є матрицею відтворення суспільства, від ступеня її розвитку залежить світоглядний рівень функціонування освітніх систем.

Філософсько-освітній аналіз ментальних засад формування і розвитку особистості; духовної і культурної сфери життя суспільства; загальнолюдських параметрів моральних пріоритетів; рефлексивний аналіз неперервної освіти й специфіки сучасного виховання; відображення прогностичного характеру освіти; вирішення проблем соціально-педагогічного цілеполягання, взаємовідносин освіти з наукою, культурою, етикою, мистецтвом, релігією, економікою, політикою, правом тощо детермінує глибоке розуміння світовою спільнотою цінності освіти для розвитку

людської цивілізації. Вищезазначене приводить нас до висновку, що філософсько-освітнє знання несе в собі стратегічні ідеї підвищення якості освітнього процесу на основі його гуманізації, гуманітаризації, диференціації та індивідуалізації, а філософська рефлексія узагальнень світоглядного змісту детермінує методологічні ідеї, що розкривають закони педагогічної дійсності.

5. Синергетичні орієнтири національного виховання в контексті феномену глобалізації, які визначають стратегії оновлення змісту національного виховання на основі людиномірності, доцільного поєднання діалогу культур із збереженням культурної самобутності українського народу та процесів етнонаціонального самоствердження.

Педагогічна синергетика ґрунтується на законах і закономірностях самоорганізації та саморозвитку освітньо-виховної системи, вивчає загальні закономірності переходу від екстенсивного розвитку техногенної цивілізації до формування якісних освітньо-виховних систем як ноосферного імперативу існування і виживання людства у XXI столітті (Кремень, & Ільїн, 2012).

Еволюція культури відбувається разом з ускладненням системи людського буття, і як наслідок, більшість країн світу включається в процес реформування освітніх систем, що спрямований на формування самодостатньої людини з глобалістичним світоглядом, високим рівнем професійної компетентності, креативністю у професійній діяльності, особистісною мобільністю в інноваційному глобальному інформаційному просторі. Одночасно спостерігаємо стійке прагнення етносів в окремо взятій країні до соціокультурної й ментальної єдності на ціннісних засадах національної виховної системи, що виступає протиріччям процесу універсалізації виховання особистості.

Вивчення поглядів сучасних учених на сутність й зміст виховного процесу дозволяє стверджувати, що не дивлячись на відносну єдність соціокультурних функцій виховання різних етносів, воно носить консервативний характер, оскільки в його основі – національний виховний ідеал, ціннісні норми соціального буття певного народу, який має власну культуру, традиції, світогляд. «Проблема виховного ідеалу має пряме відношення до етнопсихологічних особливостей народу, які прийнято називати «національним характером»» (Вишневський, 2010, с. 44).

Початок XXI століття відзначається пошуком нових наукових засад виховного процесу, результатом якого стали праці вітчизняних учених, що зробили вагомий внесок ідеї синергетики як концептуальної основи сучасного педагогічного знання (Н. Батечко, Л. Бевзенко, О. Вознюк, А. Євтодюк, В. Ільїн, С. Клепко, М. Колеснікова, В. Кремень, Л. Ткаченко та ін.). На основі змістовно-порівняльного логіко-методологічного аналізу наукового доробку вищезазначених учених виокремлюємо синергетичні орієнтири національного виховання в контексті феномену глобалізації, до яких відносимо:

- компетентність особистості з проблеми відродження, збереження і розвитку національних традицій виховання як критерій ціннісних основ життєтворчості людини та якості духовно-морального буття українського суспільства;
- опора у вихованні на абсолютно вічні цінності, які є універсальними у виховних системах більшості світових етносів, що забезпечує спадкоємність загальнолюдських цінностей й одночасно сприяє усвідомленню цілісності світу та відкриває простір для формування інноваційного планетарного світогляду;
- єдність культурного, духовного та інтелектуального освітньо-виховного середовища як сукупності матеріальних та духовних чинників і засобів формування креативної особистості;
- взаємодетермінованість культурно-історичного, національно-етнічного і соціально-педагогічного досвіду;
- єдність родинного і суспільного виховання, співвідношення загальної мети із завданням розвитку духовності особистості;
- діалектична єдність свободи і відповідальності особистості, розвиток якої зумовлений не тільки зовнішніми умовами, впливом соціального середовища, але й потребою духовного саморозвитку на основі самостійного керівництва інформацією;
- моральна саморегуляція особистості як результат самостійного вибору характеру соціальних відносин на основі суб'єктної активності й ініціативності: від творчої діяльності до моральної поведінки.

Отже, визначені синергетичні орієнтири національного виховання забезпечують ціннісний вимір буття особистості в сучасних соціально-історичних умовах функціонування світової спільноти.

6. Обумовленість характеру формування суспільно-економічних відносин природно-ресурсним, територіальним та соціальним потенціалом сталого розвитку України. Прогресивний

соціально-економічний розвиток суспільства є процесом цілеспрямованих, якісних та багатофакторних змін в усіх сферах господарського життя, що проявляються у підвищенні рівня задоволення матеріальних та духовних потреб суспільства в цілому, окремої людини та майбутніх поколінь, гармонізації відносин всередині системи «людина-природа-суспільство».

У 2015 році на Саміті ООН було схвалено Концепцію сталого розвитку, як глобальну програму розвитку людства до 2030 року, що передбачає вирішення соціально-економічних та екологічних проблем, збереження і відновлення природних ресурсів для життєдіяльності майбутніх поколінь.

Вихідними умовами сталого розвитку України є забезпечення: економічного розвитку, що підтримується на основі радикально-модифікованої ринкової системи; природно-екологічної стійкості на базі теорії біотичної регуляції навколишнього середовища; тісної міжнародної співпраці та кооперації для досягнення цілей стійкого розвитку; стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості; екологізації суспільної свідомості, що ґрунтується на використанні системи освіти та засобів масової інформації (Патон, 2012).

Відповідно вищезазначених умов модель сталого розвитку включає такі положення: у центрі уваги мають бути люди та їх право на здорове й плідне життя в гармонії з природою; охорона довкілля повинна стати невіддільним компонентом процесу розвитку, що не може розглядатися окремо від іншого; задоволення потреб у розвитку й збереженні навколишнього середовища; розвиток і збереження довкілля має поширюватися не тільки на нинішнє, а й майбутнє покоління; зменшення розриву між життєвим рівнем у різних країнах та подолання бідності належить до найважливіших завдань світової спільноти; для досягнення стійкого розвитку держави слід вилучати або обмежувати моделі виробництва та споживання, які йому не сприяють.

Науково-дослідницька діяльність вчених та інноваційна освітньо-виховна діяльність педагогів-практиків не може бути ефективною і плідною без урахування ключових ідей документу світового значення, оскільки саме вони утверджують право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя, без якого втрачається ціннісний сенс людського буття.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, парадигмальне осмислення специфіки педагогічних явищ і процесів відбувається на основі виявлення світоглядних узагальнень щодо загальнонаукової картини світу, типів матеріальних і духовних систем, законів функціонування й розвитку природи та суспільства, сутності людського буття. Ними визначається характер процесу науково-педагогічного пізнання вчених і педагогів-практиків. Ці узагальнення формуються на ґрунті визначальних соціо-культурних та суспільно-економічних характеристик державотворчих та цивілізаційних процесів у певний історичний період.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на вирішення проблеми визначення аксіологічних критеріїв державної ідеології як регулятора науково-дослідницької та практичної педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи. *Філософія освіти*. 2006. № 1 (3). С. 6–12.
- Вишневський О. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). *Педагогічна думка*. 2010. № 3. С. 41–54.
- Гершунский Б. Философия образования. Москва : Моск. психолого-социальный ин-т. Флинта. 1998. 432 с.
- Зеленов Є. Духовні основи планетарного виховання студентської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. № 6 (75). С. 63–69.
- Коршунова Н. Л. Понятие парадигмы: в лабиринтах поиска. *Педагогика*. 2006. № 8. С. 11–20.
- Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап. Москва : Академия, 2008. 400 с.
- Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму. Київ : Пед. думка. 2012. 368 с.
- Кун Т. Структура наукових революцій. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с.
- Микешина Л. А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования. Москва : Прогресс-Традиция, 2005. 464 с.
- Національна парадигма сталого розвитку України /за заг. ред. Б. Є. Патона. Київ, 2012. 72 с.
- Савостьянова М. В. Структура та функціональний діапазон парадигмальної науки. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2010. №1 (2). С. 18–26.
- Степин В. С. Теоретическое знание. Москва : Прогресс-традиция. 2003. 744 с.
- Степин В. С. Философия науки. Москва : Гардарика. 2006. 384 с.
- Фомичева И. Г. Теоретико-методологические основания структуризации педагогического знания : дис. ... д-ра

пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Тюмень : ТГУ, 1999. 311 с.
Шляхова И. Б. Педагогическая парадигма, теория, проблемы, поиски путей решения. *Теория и практика образования в современном мире* : материалы VII междунар. науч. конф. Санкт-Петербург, 2015. С. 54–64.
Human Development Report. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf/

REFERENCES

- Andrushchenko, V. (2006). *Filosofiiia osvity XXI stolittia: u poshukakh perspektyvy* [The philosophy of education of the XXI century: looking for the perspective]. *Filosofiiia osvity* [The path of education], 1(3), 6-12 [in Ukrainian].
- Fomicheva, I. G. (1999). *Teoretiko-metodologicheskie osnovaniia strukturizatsii pedagogicheskogo znaniia* [Theoretical and methodological basis of structuring of pedagogical knowledge]. (D. diss.). Tiumen: TGU [in Russian].
- Gershunskii, B. (1998). *Filosofiiia obrazovaniia* [The philosophy of education]. Moskva: Mosk. psikhologo-sotsialnyi in-t. Flinta [in Russian].
- Human Development Report 1990. Retrieved from: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf/
- Korshunova, N. L. *Poniatie paradigmy: v labirintakh poiska* [The concept of a paradigm: in the labyrinths of search]. *Pedagogics*, 8, 11-20 [in Russian].
- Kraevskii, V. V. (2008). *Metodologiiia pedagogiki: novyi etap* [Methodology of pedagogy: a new stage]. Moskva: Akademiia [in Russian].
- Kremen, V. H., & Ilin, V. V. (2012). *Synerhetyka v osviti: kontekst liudynotsentryzmu* [Synergetics in education: context for people-centrism]. Kyiv: Ped. dumka [in Ukrainian].
- Kun, T. (2001). *Struktura naukovykh revoliutsii* [The structure of scientific revolutions]. Kyiv: Port-Royal [in Ukrainian].
- Mikeshina, L. A. (2005). *Filosofiiia nauki: Sovremennaia epistemologiiia. Nauchnoe znanie v dinamike kultury. Metodologiiia nauchnogo issledovaniia* [The philosophy of Science: Modern Epistemology. Scientific knowledge in the dynamics of culture. Scientific research methodology]. Moskva: Progress-Traditciia [in Russian].
- Paton, B. Ye. (Ed.). (2012). *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [The national paradigm of the development of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
- Savostianova, M. V. (2010). *Struktura ta funktsionalnyi diapazon paradyhmalnoi nauky* [Structure and functional range of paradigmatic science]. *Philosophy of science: traditions and innovations*, 1(2), 18-26 [in Russian].
- Shliakhova, I. B. (2015). *Pedagogicheskaia paradigma, teoriia, problemy, poiski putei resheniia* [Pedagogical paradigm, theory, problems, search for solutions]. In G. D. Akhmetova (Ed.), *Teoriia i praktika obrazovaniia v sovremennom mire* [Theory and practice of education in the modern world] : *Proceeding of the International Scientific Conference* (pp. 54-64). Sankt-Peterburg, 2015 [in Russian].
- Stepin, V. S. (2003). *Teoreticheskoe znanie* [Theoretical knowledge]. Moskva: Progress-traditciia [in Russian].
- Stepin, V. S. (2006). *Filosofiiia nauki* [The philosophy of Science]. Moskva: Gardariki [in Russian].
- Vyshnevskiy, O. (2010). *Ukrainskyi vykhovnyi ideal i natsionalnyi kharakter (vytoky, deformatsii i suchasni vyklyky)* [Ukrainian educational ideal and national character (turns, deformations and successes)]. *Pedagogical Science*, 3, 41-54 [in Ukrainian].
- Zelenov, Ye. (2016). *Dukhovni osnovy planetarnoho vykhovanniia studentskoi molodi* [Spiritual elements of the planetary education of student youth]. *Spirituality of a personality: methodology, theory and practice*, 6(75), 63–69 [in Ukrainian].

ALLA KHOMENKO

WORLDVIEW GENERALIZATIONS AS DETERMINANTS OF THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

The author of the article using methodological theoretical analysis of scientific works identifies the ideological basis of the process of scientific and pedagogical cognition as a structural component of the generalized model of the paradigm of education.

The author found out that the research activities of scientists and educational activities of practicing educators in a particular historical period is determined by ideological generalizations (philosophical, ontological, epistemological, methodological, logical, axiological, culturological, etc.), which form a philosophical views of scientists and practicing educators on the general scientific worldview, types of material and spiritual systems, laws of functioning and development of nature and society, the essence of human existence.

It was emphasized that the fundamental worldview generalizations that determine the specifics of the educational process in the postmodern era are: the definition of science as the dominant value determinant of the progressive development of mankind; civilizational role of educational processes; understanding of the third millennium man as a subject of his own life, history and culture; substantiation of the philosophy of education as a methodological and theoretical basis for the development of the world and national educational systems; synergetic guidelines of national education in the context of the phenomenon of globalization; causation of the nature of formation of social and economic relations by natural resource, territorial and social potential of sustainable development of Ukraine.

Keywords: *pedagogical scientific knowledge; paradigm of education; worldview generalizations; philosophy of education; synergetic landmarks; national education; sustainability.*